

**XALQARO TA'LIM MENEJMENTINING O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM
TIZIMIGA TRANSFORMATSIYASI**

Danabayev Nuriddin Norqo'zi o'g'li

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, bosh mutaxassis.

danaboevnuriddin@mail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada xalqaro ta'lim menejmentining zamonaviy tamoyillari va ularning O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga transformatsiyasi masalalari tahlil qilinadi. Unda oliy ta'limni boshqarishda strategik rejalashtirish, akademik va institutsional avtonomiya, ta'lim sifatini ta'minlash, raqamli boshqaruv, xalqaro hamkorlik, inson kapitalini rivojlantirish hamda ta'lim xizmatlarining mehnat bozori talablariga mosligini ta'minlash kabi yo'nalishlarning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, xalqaro tajribaning O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga joriy etilishi natijasida boshqaruvning an'anaviy ma'muriy modelidan samaradorlik, natijadorlik va sifatga yo'naltirilgan zamonaviy modelga o'tish jarayoni ko'rib chiqilgan. Maqolada xalqaro standartlarni milliy ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari bilan uyg'unlashtirish, oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirish va ta'lim sifatini xalqaro mezonlar asosida takomillashtirish istiqbollari yuzasidan xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: *xalqaro ta'lim menejmenti, oliy ta'lim, ta'lim menejmenti, transformatsiya, boshqaruv, ta'lim sifati, akademik avtonomiya, raqamlashtirish, xalqaro hamkorlik, inson kapitali, strategik boshqaruv, oliy ta'lim muassasasi, innovatsion boshqaruv, xalqaro standartlar, raqobatbardoshlik.*

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida oliy ta'lim tizimi nafaqat bilim beruvchi, balki mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy va innovatsion rivojlanishini ta'minlovchi strategik institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan texnologik o'zgarishlar, raqamli transformatsiya, mehnat bozorining yangi kasb va kompetensiyalarga bo'lgan ehtiyojining ortishi oliy ta'lim muassasalarini boshqarish tizimiga ham yangicha yondashuvlarni talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, xalqaro ta'lim menejmenti tajribasini o'rganish va uning ilg'or jihatlarini milliy oliy ta'lim tizimiga moslashtirish dolzarb masalalardan biridir. Xalqaro ta'lim menejmenti deganda ta'lim muassasasini strategik boshqarish, ta'lim sifatini monitoring qilish, inson resurslarini samarali boshqarish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, innovatsiyalarni joriy etish va manfaatdor tomonlar bilan samarali aloqalarni yo'lga qo'yishga asoslangan boshqaruv yondashuvlari majmui tushuniladi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda oliy ta'limni modernizatsiya qilish, uning boshqaruv tizimini takomillashtirish va xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvini kuchaytirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu

jarayon oliy ta'lim muassasalarining faoliyatini zamonaviy menejment tamoyillari asosida qayta tashkil etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Asosiy qism. Xalqaro ta'lim menejmentining shakllanishi dunyoning rivojlangan mamlakatlarida oliy ta'lim muassasalarining jamiyat va iqtisodiyotdagi roli o'zgarishi bilan chambarchas bog'liq. An'anaviy oliy ta'lim boshqaruvida asosiy e'tibor ma'muriy nazorat, hujjatlarni yuritish va belgilangan rejalarni bajarishga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim menejmentida strategik maqsadlarni belgilash, natijadorlikni baholash, ta'lim sifatini muntazam takomillashtirish va manfaatdor tomonlarning ehtiyojlarini hisobga olish ustuvor hisoblanadi. Bunday yondashuv oliy ta'lim muassasasini faqat ta'lim xizmatlarini ko'rsatuvchi tashkilot sifatida emas, balki mustaqil rivojlanish strategiyasiga ega bo'lgan akademik va innovatsion markaz sifatida qarash imkonini beradi. O'zbekiston oliy ta'lim tizimining xalqaro ta'lim menejmentiga transformatsiyasi, avvalo, boshqaruvning mazmuni va tamoyillarida namoyon bo'lmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida strategik rejalashtirish, rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish, ichki sifatni ta'minlash, ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish va boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirishga e'tibor kuchaymoqda. Bunda oliy ta'lim muassasasi rahbariyatidan faqat ma'muriy vazifalarni bajarish emas, balki strategik fikrlash, jamoani boshqarish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, tashqi hamkorlarni jalb qilish va innovatsion loyihalarni amalga oshirish kabi kompetensiyalar ham talab etilmoqda. Xalqaro tajribaning muhim jihatlaridan biri akademik va institutsional avtonomiyani kengaytirish hisoblanadi. Oliy ta'lim muassasasiga o'zining ta'lim dasturlari, ilmiy-tadqiqot yo'nalishlari, ichki boshqaruv mexanizmlari va rivojlanish ustuvorliklarini belgilashda yetarli darajada mustaqillik berilishi uning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Biroq avtonomiya mas'uliyat va hisobdorlik bilan uyg'unlashishi lozim. Ya'ni oliy ta'lim muassasasi mustaqil qaror qabul qilish bilan birga, o'z faoliyatining natijalari, ta'lim sifati va moliyaviy samaradorligi uchun ham javobgar bo'lishi kerak. Shu sababli xalqaro ta'lim menejmentida "avtonomiya — sifat — hisobdorlik" o'rtasidagi muvozanat muhim tamoyil sifatida qaraladi. Oliy ta'limni boshqarishda sifat menejmenti ham alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida sifat faqat talabalarning imtihon natijalari yoki professor-o'qituvchilarning ilmiy darajasi bilan belgilanmaydi. Ta'lim dasturlarining dolzarbligi, o'qitish metodlari, talabalar uchun yaratilgan sharoitlar, ilmiy-tadqiqot faoliyati, bitiruvchilarning bandligi, ish beruvchilarning fikri va xalqaro hamkorlik darajasi ham ta'lim sifatining muhim ko'rsatkichlari hisoblanadi. Shu jihatdan O'zbekistonda oliy ta'lim sifatini ichki va tashqi baholash mexanizmlarini rivojlantirish xalqaro tajribaga yaqinlashishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Xalqaro ta'lim menejmentining yana bir muhim jhati — oliy ta'lim muassasalarining mehnat bozori bilan aloqalarini kuchaytirishdir. Zamonaviy universitet bitiruvchisining muvaffaqiyati faqat diplom olishi bilan emas, balki o'z mutaxassisligi bo'yicha zarur kompetensiyalarga ega bo'lishi va mehnat bozorida talabga ega mutaxassisga aylanishi bilan belgilanadi. Shu sababli ta'lim dasturlarini ishlab chiqishda ish beruvchilar, biznes vakillari va professional tashkilotlar bilan hamkorlik qilish, talabalar uchun amaliyot va stajirovkalarni ko'paytirish, amaliy mashg'ulotlarning ulushini oshirish

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

muhimdir. Bu jarayon ta'lim mazmunini real iqtisodiyot ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Raqamlashtirish ham xalqaro ta'lim menejmentining asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Raqamli texnologiyalar oliy ta'lim muassasalarida talabalarni ro'yxatga olish, o'quv jarayonini monitoring qilish, elektron hujjat aylanishi, masofaviy ta'lim, ilmiy faoliyatni boshqarish va ma'muriy jarayonlarni avtomatlashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli boshqaruv qaror qabul qilish jarayonida aniq ma'lumotlardan foydalanishga yordam beradi. Masalan, talabalar o'zlashtirishi, davomati, bitiruvchilarning bandligi, professor-o'qituvchilar faoliyati va moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish orqali rahbariyat muayyan muammolarni tezroq aniqlashi va tegishli choralarni ko'rishi mumkin. Oliy ta'lim menejmentining xalqaro modelida inson resurslarini boshqarish ham muhim o'rin egallaydi. Professor-o'qituvchilar oliy ta'lim tizimining eng muhim resursi bo'lib, ularning kasbiy rivojlanishi, ilmiy salohiyati va motivatsiyasi ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli pedagoglarning malakasini oshirish, xalqaro ilmiy loyihalarda ishtirok etish, akademik mobillik dasturlaridan foydalanish, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash va mehnat natijalarini adolatli baholash tizimlarini rivojlantirish zarur. Zamonaviy menejmentda xodimni faqat nazorat qilish emas, balki uning salohiyatini rivojlantirish va tashkilotning umumiy maqsadlariga yo'naltirish muhim hisoblanadi. Xalqaro hamkorlik O'zbekiston oliy ta'lim tizimining transformatsiyasida yana bir muhim omildir. Xorijiy universitetlar bilan qo'shma ta'lim dasturlarini tashkil etish, professor-o'qituvchilar va talabalar akademik almashinuvini rivojlantirish, xalqaro ilmiy loyihalarda qatnashish va xorijiy mutaxassislarni ta'lim jarayoniga jalb qilish universitetlarning xalqaro raqobatbardoshligini oshiradi. Bunday hamkorlik nafaqat yangi bilim va tajribalarni olib kiradi, balki boshqaruv madaniyatining rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Xalqaro hamkorlik natijasida ta'lim muassasalari o'z faoliyatini xalqaro mezonlar bilan taqqoslash va rivojlanishning yangi yo'nalishlarini belgilash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, xalqaro tajribani O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga to'liq va mexanik tarzda ko'chirish maqsadga muvofiq emas. Har bir davlatning ta'lim tizimi o'zining tarixiy, madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy xususiyatlariga ega. Shu bois xalqaro menejment modellarini milliy sharoitga moslashtirish muhimdir. O'zbekiston uchun eng maqbul yondashuv xalqaro standartlarning ilg'or jihatlarini milliy ta'lim an'analari, davlat ta'lim siyosati va mamlakat mehnat bozorining ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirishdan iborat. Bunda "xalqaro tajriba + milliy xususiyat + mahalliy ehtiyoj" tamoyili samarali transformatsiya uchun asos bo'lishi mumkin. Transformatsiya jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, boshqaruvning yangi usullarini barcha ta'lim muassasalarida bir xil darajada joriy etish, malakali menejerlarni tayyorlash, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv madaniyatini shakllantirish, moliyaviy mustaqillikni ta'minlash, sifatni baholash mezonlarini takomillashtirish va xalqaro standartlarni to'g'ri qo'llash masalalari doimiy e'tiborni talab qiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun oliy ta'lim rahbarlari va boshqaruv xodimlarining menejment bo'yicha malakasini oshirish, universitetlarda strategik rivojlanish

bo'linmalarini kuchaytirish, ichki sifat kafolati tizimlarini rivojlantirish hamda boshqaruv qarorlarini statistik va analitik ma'lumotlarga asoslash lozim.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro ta'lim menejmentining O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga transformatsiyasi mamlakat ta'lim sohasining zamonaviy va raqobatbardosh modelga o'tishida muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Mazkur jarayon boshqaruvning ma'muriy-nazorat modelidan strategik, natijadorlikka yo'naltirilgan, ochiq va innovatsion boshqaruv modeliga bosqichma-bosqich o'tishni nazarda tutadi. Ta'lim sifatini ta'minlash, akademik va institutsional avtonomiyani rivojlantirish, raqamli boshqaruvni kuchaytirish, professor-o'qituvchilar salohiyatini oshirish, mehnat bozori bilan hamkorlikni kengaytirish va xalqaro aloqalarni rivojlantirish ushbu transformatsiyaning asosiy tarkibiy qismlaridir. Kelgusida O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarining xalqaro raqobatbardoshligini oshirish uchun boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish, ta'lim sifatini xalqaro mezonlar asosida baholash, universitetlarning mustaqilligi va javobgarligi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash hamda innovatsion menejment yondashuvlarini keng joriy etish maqsadga muvofiqdir. Eng muhimi, xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish orqali O'zbekistonda sifatli ta'lim, samarali boshqaruv va yuqori malakali inson kapitalini shakllantirishga xizmat qiluvchi barqaror oliy ta'lim tizimini yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 23.09.2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. — Toshkent, 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta'lim tizimini rivojlantirish va boshqaruvini takomillashtirishga oid farmon va qarorlari.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Oliy ta'lim tizimini rivojlantirishga oid me'yoriy va tahliliy materiallar. — Toshkent.
5. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. — Paris: UNESCO, 2016.
6. OECD. Education at a Glance 2024: OECD Indicators. — Paris: OECD Publishing, 2024.

